

Koulutuksen järjestäjän tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma
Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014

JAKSAMME,
kun kaikki tekevät vähän,
se on yhteensä paljon.

TEEMME PARHAAMME,
se riittää.

KESKITYMME
tärkeään.

**TERVEHDIMME,
KESKUSTELEMME,
KUUNTELEMME,**
kysymme, mitä sinulle kuuluu.

KOHTAAMME
toisiamme arvostavasti.

KANNUSTAMME
toisiamme, hyvä kasvattaa aina hyvää.

ILOITSEMME
peleistä, leikeistä, retkistä
ja mukavista arjen hetkistä.

JÄRJESTÄMME
yhteisiä tapahtumia ja juhlia.

HUOLEHDIMME
itsestämme ja toisistamme.

YHDESSÄ

  Opetuspalvelut 2022

Kuva ja layout: Susanne Rantanen

Sisälllys

1.	Johdanto	3
2.	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslait toiminnan edistämisen taustalla.....	3
2.1.	Tasa-arvolaki, velvoitteet ja oikeudet.....	6
2.2.	Yhdenvertaisuuslaki, velvoitteet ja oikeudet	7
3.	Keskeiset käsitteet	8
4.	Mäntsälän perusopetuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen toimet	10
4.1.	Opetuksen järjestäminen.....	10
4.2.	Opintasuorituksen arviointi	11
4.3.	Oppilaanohjaus.....	12
5.	Lapsen oikeudet ja syrjinnän vaarassa olevien oppilaiden huomiointi.....	12
5.1.	Sukupuoli ja seksuaalisuus	13
5.2.	Kieli- ja kulttuuri	14
5.3.	Uskonto ja vakaumus.....	14
5.4.	Esteettömyys ja saavutettavuus.....	15
6.	Yhdenvertaisuutta edistävä toimintakulttuuri sekä kiusaamiseen, väkivaltaan, häirintään ja syrjintään puuttuminen	15
6.1.	Kouluvierailumahdollisuuksia.....	19
7.	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen nykytilan kartoitus.....	19
7.1.	Oppilaat.....	20
7.2.	Huoltajat	23
7.3.	Henkilöstö	23
8.	Tavoitteet ja toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi 2024–2027	24
9.	Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman suunnittelu, toteutus, seuranta, arviointi ja viestintä ..	25
10.	Oppilaitoskohtaisen toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman suunnittelu ja toteutus.....	26
11.	Oppilaitoskohtaisen toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman seuranta ja arviointi	27
11.1.	Viestintä	28
12.	Liitteet.....	29
	Liite 1. Koulun toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman pohja.....	29
	Liite 2. Lähteet	30

1. Johdanto

Perusopetuksen yhteiskunnallisena tehtävänä on edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta. Perusopetus kartuttaa inhimillistä ja sosiaalista pääomaa. Inhimillinen pääoma koostuu osaamisesta ja sosiaalinen pääoma ihmisten välisistä yhteyksistä, vuorovaikutuksesta ja luottamuksesta. Yhdessä ne edistävät yksilöllistä ja yhteiskunnallista hyvinvointia ja kehitystä. Perusopetuksen tehtävänä on osaltaan ehkäistä eriarvoisuutta sekä edistää sukupuolten tasa-arvoa. Perusopetus kannustaa yhdenvertaisesti kaikkia oppilaita eri oppiaineiden opinnoissa sekä lisää tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta. Jokaista oppilasta autetaan tunnistamaan omat mahdollisuutensa ja rakentamaan oppimispolkunsa ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja.

Tasa-arvolain mukaan koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että vuosittain laaditaan oppilaitoskohtaisesti tasa-arvosuunnitelma. Suunnitelmassa kuvataan tasa-arvotilannetta, tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi sekä arvio aiempien toimenpiteiden toteutumisesta. Syrjintäperusteena tasa-arvolaisissa ovat sukupuoli, sukupuolen ilmaisu ja sukupuoli-identiteetti.

Yhdenvertaisuuslaki edellyttää, että kouluilla ja oppilaitoksilla on oltava suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Syrjinnän perusteena lain mukaan on ikä, alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, poliittinen toiminta, ammattiyhdistystoiminta, perhesuhteet, terveydentila, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen tai muu henkilöön liittyvä syy. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen.

Mäntsälän sivistyslautakunta on linjannut koulutuksen järjestäjän tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman päivittämisestä lukuvuonna 2023-2024 sekä siitä, että koulutuksen järjestäjän suunnitelma ohjaa oppilaitoskohtaisen suunnitelman tekoa. (31.1.2023 § 10) Laki- ja lautakuntavelvoitteiden mukaisesti Mäntsälässä jokainen oppilaitos tekee tämän yhteisen suunnitelman ohjaamana koulukohtaisen toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman. Koulun toiminnallinen suunnitelma tehdään yhteiseen pohjaan (liite 1.) lukuvuosisuunnitelman liitteeksi sivistyslautakunnan linjauksen mukaisesti kiinnittäen erityistä huomiota lukuvuosittain toteutettaviin mahdollisimman konkreettisiin oppilaitoksessa toteutettuun kartoitukseen ja tarpeisiin pohjautuviin käytännön toimiin tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. (31.1.2023 § 10) Mäntsälän kunnassa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma on yhteinen kokonaisuus, joka koostuu koulutuksen järjestäjän tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmasta sekä koulukohtaisesta toiminnallisesta suunnitelmasta.

2. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslait toiminnan edistämisen taustalla

Tasa-arvolaki ja yhdenvertaisuuslaki ovat toisiaan täydentäviä lakeja. Yhdenvertaisuus laajentaa tasa-arvon käsitteitä. Molempia yhdistää syrjinnän kielto. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat kaikkien ihmisten perusoikeuksia. Suomen perustuslaissa yhdenvertaisuuden periaate viittaa sekä syrjinnän kieltoon että ihmisten yhdenvertaisuuteen lain edessä. Yhdenvertaisuuslaki, rikoslaki, tasa-arvolaki ja työlänsäädäntö tarkentavat syrjinnän kieltoa eri elämänalueilla. Tasa-arvoisessa ja yhdenvertaisessa koulussa ei saa esiintyä syrjintää sukupuolen tai muun henkilöön liittyvän syyn,

kuten, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, seksuaalisen suuntautumisen, terveydentilan tai vammaisuuden perusteella.

"Sekä tasa-arvo että yhdenvertaisuus ovat perusoikeuksia ja tarkoittavat samaa asiaa: syrjimättömyyttä ja tasavertaisia mahdollisuuksia ihmisen eri ominaisuuksista huolimatta." (OPH 2023)	"Tasa-arvolain mukaan tasa-arvolla tarkoitetaan kaikkien sukupuolten yhtäläisiä oikeuksia ja mahdollisuuksia sekä vallan ja resurssien tasapuolista jakautumista. Suomessa tasa-arvoilla ehkäistään sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää ja edistetään sukupuolten tasa-arvoa." (OPH 2023)	"Yhdenvertaisuuslain mukaan yhdenvertaisuudella tarkoitetaan kaikkien ihmisten samanarvoisuutta riippumatta heidän iästään, kansalaisuudesta, kielestä, uskonnosta tai vakaumuksesta, mielipiteestä, vammasta, terveydentilasta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Suomessa yhdenvertaisuuslaissa edistetään yhdenvertaisuutta ja ehkäistään syrjintää perustuen näihin ihmisen ominaisuuksiin." (OPH 2023)

Tasa-arvon vastakohta on eriarvoisuus ja eriarvoinen kohtelu voi olla syrjintää. Syrjintää on se, kun henkilöä tai ryhmää kohdellaan eri tavoin kuin muita jonkin ominaisuuden perusteella. Kaikkia oppilaita kohdellaan yhdenvertaisesti ja syrjimättömästi koulupäivän kaikissa tilanteissa.

Mäntsälän kunnan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön edistäminen näkyy läpileikkaavasti kaikilla suunnitelmatasoilla. Henkilöstön hyvinvointikyselyn (2023) vastauksissa ilmenee, että 60 % koulujen toimijoista kokevat organisaation strategisten linjausten ohjaavan toimintaa käytännössä.

Suunnitelma	Sisältö liittyen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen oppilaiden ja opiskelijoiden näkökulmasta
Kuntastrategia 2022–2025	Sujuva ja turvallinen arki " Kuntalaisten hyvinvointia vahvistetaan suunnitelmallisesti muun muassa lähiliikuntaan panostamalla, syrjäytymistä ehkäisemällä ja digiosallisuutta turvaamalla. Arjen turvallisuuteen ja kiusaamisen ehkäisemiseen panostetaan." Osallistava yhteisöllisyys "Yhteisöllisyyttä tuetaan muun muassa yhteiseen tekemiseen kannustamalla, kohtaamispaikkoja järjestämällä ja kuntakuvan viihtyisyyteen satsaamalla."
Kunnan hyvinvointisuunnitelma ja lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma	Kunnan toimialojen, järjestöjen, yhdistysten ja seurojen yhteiset hyvinvoinnin edistämisen painopistealueet ovat kaikenikäisten: c) syrjäytymisen ennakointi ja osallisuuden vahvistaminen d) turvallisuuden vahvistaminen
Paikallisen perusopetuksen opetussuunnitelman arvopohja	Mäntsälän kunnan perusopetuksen arvopohjan painotukset ovat: • Kunnioitamme elämää, oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa • Arvostamme ahkeruutta, tunnollisuutta sekä omaa ja toisen oppimista • Rakennamme turvallista, yhteisöllistä ja kannustavaa oppimisympäristöä. Korostamme oppimisen iloa, rohkeutta ja kokeilunhalua • Arvostamme sivistystä, kulttuurista monimuotoisuutta ja suomalaista kulttuuriperinnettä • Uudistumme yhteistyössä • Toimimme ympäristöä ja kestävä elämäntapaa kunnioittaen

Paikallisen lukion opetussuunnitelman arvopohja	Mäntsälän lukion arvopohjassa esille on nostettu: • Opetuksen perustana on elämän ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen sekä ihmisarvon loukkaamattomuus. • Opetus edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvo sekä demokratiaa ja hyvinvointia. • Opetuksessa ymmärretään kestävän elämäntavan välttämättömyys sekä rakennetaan osaamisperustaa ympäristön ja kansalaisten hyvinvointia edistävälle taloudelle. • Yhteisön erilaisista taustoista tulevilla ihmisillä on mahdollisuus tunnistaa ja pohtia yhteisiä hyvän elämän arvoja ja periaatteita sekä oppia yhteistyöhön.
Opiskeluhoitosuunnitelma, Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi kiusaamiselta, väkivallalta ja häirinnältä	Tavoitteena turvallinen ja hyvinvoiva koulu yhteisö. Edistetään positiivisen turvallisuusasenteen muodostumista ja turvallisuustietoisuuden vahvistumista sekä oppilailla että henkilöstöllä. Hyvään turvallisuuskulttuuriin kuuluu oikeat arvot, riittävästi tietoa ja taitoa sekä käytännön tekoja ja toimia. Oppilailla on oikeus turvalliseen opiskelu-ympäristöön, johon kuuluu fyysinen, psyykinen sosiaalinen ja pedagoginen turvallisuus. Psykkisesti turvallisessa ympäristössä, jossa luotettavalta aikuiselta saa tarvittaessa tukea ja omia tunteita voi ilmaista avoimesti.
Toimenpideohjelma kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi (2021)	Toimenpide 3: Koko koulu yhteisöä sitouttavat toimenpiteet - Edistetään toimenpiteitä, joilla sitoutetaan koko koulu yhteisöä vahvistamaan kiusaamista ja väkivaltaa ehkäisevää sekä yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia tukevaa toimintakulttuuria. Painopisteinä ovat tavoitteet, joilla lisätään oppilaiden ja opiskelijoiden ymmärrystä kiusaamisen ja väkivallan vaikutuksista. Tavoitteena on lisäksi vahvistaa oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuutta kiusaamisen vastaisessa työssä sekä vahvistaa huoltajien osallisuutta kiusaamisen ehkäisyssä kodin ja koulun yhteistyön avulla. Toimenpide 4 Hyvinvoinnin mittarit - Kouluissa seurataan hyvinvointia jatkuvasti kouluterveyskyselyyn, KiVa-kyselyyn sekä koulukohtaisten työkalujen avulla. Jokainen koulu on KiVa-koulu. Kaikki koulut hyödyntävät edellä mainittujen kyselyjen tuloksia seuratakseen oppilaiden ja opiskelijoiden arkea ja hyvinvointia. Tietoa käytetään kiusaamisen ehkäisemiseen sekä siihen puuttumiseen monin eri keinoin. Toimenpiteiden tilanteesta ja vaikuttavuudesta raportoidaan vuosittain Sivistyslautakunnalle lukuvuosisuunnitelmien arvioinnin yhteydessä. Toimenpide 10: Oppimisyhteisöjen turvallisuuskulttuurin edistäminen - Turvallisuuteen liittyy keskeisesti turvallisuuskulttuuri ja sen kautta luotu perusta päivittäiselle arkiturvallisuudelle. Turvallisuus on keskeinen osa hyvinvointia. Järjestyssäännöt määrittelevät tarpeellisilta osin koulussa toimimisen periaatteet. Niiden lisäksi varmistetaan, että jokaisella päiväkodilla ja koulu yhteisöllä on yhdessä laaditut säännöt, jotka auttavat sekä ennaltaehkäisemään kiusaamista että puuttumaan siihen ongelmien ilmentyessä. Yksikkö suunnittelee, millä yhteisötasolla ja millä tavalla säännöt laaditaan.
Opetuksen järjestäjän tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma	Opetuksen järjestäjätasoinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma sisältää yhteiset tavoitteet. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmakokonaisuus koostuu koulukohtaisesta toiminnallisesta tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmasta sekä opetuksen järjestäjätasoisesta tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmasta.
Lukuvuosisuunnitelma, liite: toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma	Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma sisältää koulukohtaiset konkreettiset kehittämiskohteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Henkilöstön tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma ei ollut saatavilla. Tasa-arvosta on linjattu lisää paikallisessa opetussuunnitelmassa.

Yhdenvertaisuuslain päivityksen myötä (2023) myös varhaiskasvatuksella on velvollisuus toteuttaa toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma jokaisessa yksikössä. (Tasa-arvolaki 5 b §) Nämä suunnitelmat kattavat esiopetuksen. Suunnitelmien yhteiseksi pohjaksi on tuotettu Mäntsälän kunnan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma 2023. Suunnitelma on hyväksytty sivistyslautakunnassa 8/2023. Suunnitelma täydentää varhaiskasvatussuunnitelmaa.

2.1. Tasa-arvolaki, velvoitteet ja oikeudet

Tasa-arvolain (5 §, 5 a §) mukaan tasa-arvolla tarkoitetaan kaikkien sukupuolten yhtäläisiä oikeuksia ja mahdollisuuksia sekä vallan ja resurssien tasapuolista jakautumista. Suomessa tasa-arvolailla (6 c §) ehkäistään sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää ja edistetään sukupuolten tasa-arvoa. Perusopetuksessa tasa-arvo tarkoittaa sitä, että kiinnitetään huomiota, ettei sukupuoli aseta lapsia tai aikuisia eriarvoiseen asemaan koulun arjessa (Opetushallitus 2023). Erityistä huomiota tulee kiinnittää oppilas- tai opiskelijavalintoihin, opetuksen järjestämiseen, oppimiseroihin ja opintosuoritusten arviointiin sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ennaltaehkäisemiseen ja poistamiseen (5 a§).

5§ Tasa-arvon toteuttaminen koulutuksessa, opetuksessa ja varhaiskasvatuksessa	Viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista. Varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla on samat mahdollisuudet varhaiskasvatukseen ja että varhaiskasvatus tukee tämän lain tarkoituksen toteutumista. Tasa-arvoa edistetään koulutuksessa, opetuksessa ja varhaiskasvatuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen.
5 a § Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi oppilaitoksissa	Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että vuosittain laaditaan oppilaitoskohtaisesti tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden tai opiskelijoiden kanssa. Suunnitelma voidaan sisällyttää osaksi opetussuunnitelmaa tai muuta oppilaitoksen suunnitelmaa. Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää: 1) selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta; 2) tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi; 3) arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista. Erityistä huomiota tulee kiinnittää oppilas- tai opiskelijavalintoihin, opetuksen järjestämiseen, oppimiseroihin ja opintosuoritusten arviointiin sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen. Vuosittaisen tarkastelun sijasta suunnitelma voidaan laatia enintään kolmeksi vuodeksi kerralla.

6 c § Sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisy	koulutuksen järjestäjän tulee ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti.
7 § Syrjinnän kieltö	Välitön ja välillinen syrjintä sukupuolen perusteella on kielletty. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen. Seksuaalista häirintää ja häirintää sukupuolen perusteella samoin kuin käskyä tai ohjetta harjoittaa sukupuoleen perustuvaa syrjintää on pidettävä tässä laissa tarkoitettuna syrjintänä

2.2. Yhdenvertaisuuslaki, velvoitteet ja oikeudet

Yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta, ehkäistä syrjintää ja tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. Yhdenvertaisuuslain mukaan koulutuksen järjestäjällä ja oppilaitoksilla ei ole vastuuta vain ylläpitää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta vaan aktiivisesti edistää sitä. Edistämistoimenpiteiden on oltava oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia (6 §). Oppilaitoksissa yhdenvertaisuus tarkoittaa huomion kiinnittämistä siihen, että ihmisen eri ominaisuudet eivät aseta lapsia tai aikuisia eriarvoiseen asemaan (Opetushallitus 2023).

6 § Koulutuksen järjestäjän velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta	Koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia. Koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on varattava oppilaille ja heidän huoltajilleen sekä opiskelijoille tai heidän edustajilleen mahdollisuus tulla kuulluiksi edistämistoimenpiteistä.
8 § syrjinnän kieltö	Ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen. Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi tässä laissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä.
23 § Hyvitys	Syrjinnän tai vastatoimien kohteeksi joutuneella on oikeus saada hyvitys siltä viranomaiselta, työnantajalta, varhaiskasvatuksen järjestäjältä tai palveluntuottajalta, koulutuksen järjestäjältä taikka tavaroiden tai palveluiden tarjoajalta, joka on tämän lain vastaisesti syrjinyt häntä tai kohdistanut häneen vastatoimia.

3. Keskeiset käsitteet

Keskeisiä käsitteitä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusteemasta on nostettu esille sekä tasa-arvolaisissa että yhdenvertaisuuslaissa. Lisäksi Opetushallitus on avannut käsitteitä laajasti.

Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan tasa-arvolaisissa henkilön kokemusta omasta sukupuolestaan.

Sukupuolen ilmaisulla tarkoitetaan tasa-arvolaisissa sukupuolen tuomista esiin pukeutumisella, käytöksellä tai muulla vastaavalla tavalla.

Välittömällä sukupuoleen perustuvalla syrjinnällä tarkoitetaan tasa-arvolaisissa:

- 1) naisten ja miesten asettamista eri asemaan sukupuolen perusteella;
- 2) eri asemaan asettamista raskaudesta tai synnytyksestä johtuvasta syystä;
- 3) eri asemaan asettamista sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella.

Ja yhdenvertaisuuslaissa syrjintä on välitöntä, jos jotakuta kohdellaan henkilöön liittyvän syyn perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta on kohdeltu, kohdellaan tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa.

Välillisellä sukupuoleen perustuvalla syrjinnällä tarkoitetaan tasa-arvolaisissa:

- 1) eri asemaan asettamista sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun nähden neutraalilta vaikuttavan säännöksen, perusteen tai käytännön nojalla, jos menettelyn vaikutuksesta henkilöt voivat tosiasiallisesti joutua epäedulliseen asemaan sukupuolen perusteella;
- 2) eri asemaan asettamista vanhemmuuden tai perheenhuoltovelvollisuuden perusteella.

Syrjintä on yhdenvertaisuuslain mukaan välillistä, jos näennäisesti yhdenvertainen sääntö, peruste tai käytäntö saattaa jonkun muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella, paitsi jos säännöllä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia.

Häirinnällä tarkoitetaan yhdenvertaisuuslain mukaan henkilön tai ihmisryhmän ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukkaava käyttäytyminen on häirintää, jos loukkaava käyttäytyminen liittyy 8 §:n 1 momentissa tarkoitettuun syyhyn ja käyttäytymisellä luodaan mainitun syyn vuoksi henkilöä tai ihmisryhmää halventava tai nöyryyttävä taikka niitä kohtaan uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri.

Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan tasa-arvolaisissa sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri.

Sukupuoleen perustuvalla häirinnällä tarkoitetaan tasa-arvolaisissa henkilön sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun liittyvää ei-toivottua käytöstä, joka ei ole luonteeltaan seksuaalista ja jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan tämän henkistä tai fyysistä koskemattomuutta ja jolla luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri.

Positiivinen erityiskohtelu tarkoittaa yhdenvertaisuuslain mukaan sellaista oikeasuhtainen erilainen kohtelu, jonka tarkoituksena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen taikka syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäiseminen tai poistaminen, ei ole syrjintää.

Heteronormatiivisuus on Opetushallituksen mukaan ajattelutapa, jossa heteroseksuaalisuus määrittyy normiksi ja on siten tapa katsoa maailmaa sulkemalla pois muut seksuaalisuudet ja sukupuolen moninaisuus. Heteronormatiivisuus korostaa kahta vastakkaista, toisiinsa vetoa tuntevaa sukupuolta, naisia ja miehiä. Varhaiskasvatuksessa heteronormatiivisuus tulee esille, jos tehdään oletus siitä, että lapsella on aina äiti ja isä, kiusoitellaan tytön ja pojan ystävyyttä vertaamalla sitä parisuhteeseen tai kun luettavissa kirjoissa ei näy muita kuin heteroperheitä.

Mikroaggressio on Opetushallituksen (2023) mukaan tahallinen tai tahaton kommentti tai teko, joka vahvistaa ja ylläpitää esimerkiksi rasistisia, homofobisia tai muita syrjiviä stereotypioita. Puhujan harmittomiksi kokemat kysymykset tai kommentit voivat olla niiden kohteeksi joutuvalla loukkaavia ja toistuvia.

Normiluovuus tarkoittaa Opetushallituksen (2023) mukaan toiminnan ja ajattelun kehittämistä ja muuttamista inklusiivisemmaksi. Kun normit on tehty näkyviksi ja tarkasteltu, mitkä normit syrjivät tai rajoittavat, kehitetään uusia tapoja, menetelmiä ja rutiineja, jotka lisäävät yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa ja sitä kautta yksilöiden mahdollisuuksia kasvaa omaa potentiaaliinsa.

Rodullistaminen on Opetushallituksen (2023) mukaan prosessi, jossa ihmisiin liitetään esimerkiksi ihonvärin tai uskonnon takia oletuksia, stereotypioita tai ennakkoluuloja esimerkiksi siitä, millaisia kykyjä tai tapoja heillä on. Rodullistaminen syntyy ajatuksesta, että ihmiset ovat eriarvoisia esimerkiksi ihonvärinsä tai alkuperänsä vuoksi.

Vähemmistöstressiä kuvataan Opetushallituksen (2023) sivuilla seuraavasti: vähemmistöön kuulumisen voi altistaa stressille, joka syntyy elämän aikana koetuista syrjinnän ja rasismien kokemuksista tai niiden uusiutumisen pelosta. Esimerkiksi jatkuva toiseuttaminen, eksotisointi ja rodullistaminen voivat kasautua ja vaikuttaa negatiivisesti fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen ja hyvinvointiin sekä muuttaa henkilön sosiaalista käyttäytymistä.

Sukupuolisensitiivisyys ja sukupuolitietoisuus ovat rinnakkaisia käsitteitä. Ne tarkoittavat taitoa huomata sukupuolittuneita käytäntöjä ja sukupuolinormeja, jotka usein ovat tiedostamattomia. Ne ovat herkkyyttä tunnistaa yhteiskunnallisia ja kulttuurisia rakenteita, joissa sukupuoli rajoittaa lasten toimintaa ja taitoa purkaa niitä. Sukupuolesta riippumatta lapsilla on samat oikeudet, mahdollisuudet ja velvollisuudet leikkiä, osallistua ja toimia. (Opetushallitus 2023)

Näiden käsitteiden rinnalla on käytetty sukupuolivastuullisuuden käsitettä, joka korostaa henkilöstön vastuuta ottaa huomioon tasa-arvoon liittyviä kysymyksiä. Sukupuolinäkökulmaa ei voi ohittaa kasvatuksen ja opetuksen käytännöissä. Kaikkiin yllä mainittuihin käsitteisiin liittyy henkilöstön eettinen vastuu ottaa sukupuolen vaikutukset huomioon. (Opetushallitus 2023)

Sukupuolen moninaisuus

Viittaa siihen, että sukupuoli koostuu yksilöllisistä ja ainutlaatuisista piirteistä, jokaisen sukupuoli on siis moninainen. Ilmaisulla viitataan siihen, että sukupuoli on moninainen ilmiö, joka ei ole jaettavissa kahteen, toisilleen vastakkaiseen ja selvästi toisistaan erotettavaan sukupuoleen. Sukupuolineutraali on kasvatuksen ja opetuksen kontekstissa epäsopeva käsite, koska neutraalius estää näkemästä sukupuolen vaikutusta. Kuitenkin sukupuolineutraali on hyvä käsite, kun pohditaan esimerkiksi kieltä ja puhetapoja. (Opetushallitus 2023)

Esteettömyydellä tarkoitetaan ihmisten moninaisuuden huomioon ottamista rakennetun ympäristön suunnittelussa, toteuttamisessa ja kunnossapidossa. Esteettömyydessä ei ole kyse vain liikkumisesta vaan siinä huomioidaan myös esimerkiksi näkemiseen, kuulemiseen, ymmärtämiseen ja kommunikaatioon liittyvät asiat. (Opetushallitus 2023)

Saavutettavuudella tarkoitetaan usein esimerkiksi palvelua ja viestintää, jotka soveltuvat kaikille. Saavutettavuutta on myös ihmisten moninaisuuden huomioon ottava ilmapiiri ja asenteet. (Opetushallitus 2023)

Vammaisuus ei ole toimintarajoitteisen henkilön oma ominaisuus, vaan koostuu niistä esteistä ja rajoitteista, jotka syntyvät suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. Niitä voivat olla esimerkiksi syrjivät asenteet, toimintarajoitteisille soveltumattomat tilat ja vuorovaikutuksen esteellisyys. Ongelmien ilmenemisen syyksi nähdään yhteiskunnan kyvyttömyys muotoutua kaikille saavutettavaksi ja tuottaa sopivia palveluja vammaisille henkilöille. (Opetushallitus 2023)

Vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. (Opetushallitus 2023)

Osallisuus on kuulumisen tunnetta ja sitä, että saa edellytykset osallistua, tulla kuulluksi, ilmaista mielipiteensä, vaikuttaa ryhmään ja tuntea olonsa turvalliseksi. Osallisuus on vapaaehtoista eikä tarkoita samaa kuin osallistuminen tai osallistaminen. Lapsi voi osallistua toimintaan, mutta jos hän ei pääse vaikuttamaan siihen, hän ei ole osallinen. Osallisuus on muun muassa tunnetta siitä, että kuuluu omaan yhteisöön tai vuorovaikutusta ja toimintaa lasten välillä. (Opetushallitus 2023)

Lisätietoa ja materiaalia

[Käsitteet | Opetushallitus \(oph.fi\)](#)

[Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus | Opetushallitus \(oph.fi\)](#)

[Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma | Opetushallitus \(oph.fi\)](#)

[Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu | Opetushallitus \(oph.fi\)](#)

4. Mäntsälän perusopetuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen toimet

Epätasa-arvoinen kohtelu ja syrjintä voivat olla tahallista tai tahatonta. Ne voivat olla suunnitelmallista ja harkittua tai ne voivat johtua tavoista tai käytännöistä, joihin ei ole kiinnitetty huomiota. On esimerkiksi totuttu puhumaan tai toimimaan tavoilla, jotka loukkaavat, vähättelevät tai sulkevat pois toisia. Monenlaiset käytännöt ja rakenteet voivat ylläpitää ja tuottaa eriarvoisuutta. Siksi koulun kaikkia käytäntöjä, toimintatapoja ja oppiaineistoja on arvioitava tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmasta.

4.1. Opetuksen järjestäminen

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 on sitouduttu sukupuolten tasa-arvon edistämiseen seuraavista näkökulmista:

- Perusopetus kannustaa yhdenvertaisesti tyttöjä ja poikia opinnoissa. Jokaista oppilasta autetaan tunnistamaan omat mahdollisuutensa ja rakentamaan oppimispolkunsa ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja.

- Perusopetus lisää tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta.
- Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat perusopetuksen toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavia periaatteita.
- Opetuksen tulee olla sukupuolitietoista. Jokainen oppiaine edistää sukupuolten tasa-arvoa omalla tavallaan.
- Työtapojen, oppimisympäristöjen ja yhteistyökumppaneiden valinnassa kiinnitetään huomiota sukupuolittuneiden asenteiden ja käytänteiden tunnistamiseen ja muuttamiseen

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet velvoittavat tasa-arvoa edistävien oppimateriaalien valintaan. Oppikirjoilla ja muilla oppimateriaaleilla on suuri vaikutus käsityksiin sukupuolesta, sukupuolirooleista ja eri sukupuolta olevien ihmisten tehtävistä yhteiskunnassa. Tasa-arvolain mukaan myös opetusaineistojen tulee tukea oppilaitosten tasa-arvotyötä. Oppimateriaaleja valittaessa kiinnitetään huomiota moninäkökulmaisuuuteen, kielellisen moninaisuuden huomioimiseen sekä tekstien ja kuvastojen inklusiivisuuteen sukupuolen ja muiden ominaisuuksien näkökulmista. Oppimateriaalien kuvituksissa, tarinoissa ja esimerkeissä olisi tärkeää tuoda esiin ihmisten ja perheiden moninaisuutta. (OPH, Tasa-arvo on taitolaji, 2015)

Mäntsälän perusopetuksen kouluissa huolehditaan, että oppilaalla on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Opetuksessa käytettävät työvälineet, työaineet ja oppimateriaalit ovat kaikkien saatavilla. Oppilaat eivät saa joutua epätasa-arvoiseen asemaan esimerkiksi sen vuoksi, että osalla oppilaista on käytettävissä omia digitaalisia laitteita. Mikäli opetukseen sisältyy leirikouluja, retkiä tai opintokäyntejä, jotka ovat maksullisia, varmistetaan, että kaikilla oppilailla on mahdollisuus osallistua varallisuudesta huolimatta. Oppilaalla on oikeus saada myös maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät opiskeluhoitopalvelut sekä laissa määritellyt opintososiaaliset edut ja palvelut. Opiskeluhoitopalveluiden tulee olla yhdenvertaisesti saavutettavissa riippumatta siitä, missä koulussa oppilas opiskelee. Jokainen oppilas on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena, kun hän on.

Materiaalia ja lisätietoa:

[Tasa-arvoisen peruskoulun priorisoidut tavoitteet | Opetushallitus \(oph.fi\)](#)

[Tasa-arvokompassi-PERUSOPETUS.pdf \(rauhankasvatus.fi\)](#)

[Tasa-arvo ja sukupuoli oppimateriaaleissa | Opetushallitus \(oph.fi\)](#)

4.2. Opintosuorituksen arviointi

Arviointi on osa opetusta. Sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta peruskoulun arviointikulttuurin keskeisiä piirteitä ovat oikeudenmukaisuus ja eettisyys. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 todetaan, ettei arviointi saa kohdistua oppilaiden persoonaan, temperamenttiin tai muihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Arviointipalautetta antaessaan opettajan on tärkeää ottaa huomioon tasapuolisuus. Sukupuolitietoinen arviointi tarkoittaa, että arviointi on tasapuolista eikä perustu oppilaan sukupuoleen tai sukupuoleen liitettyihin stereotypioihin. (OPH, Tasa-arvo on taitolaji, 2015)

4.3. Oppilaanohjaus

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat suomalaisen koulutuksen keskeisiä arvoja, joihin myös ohjauksen ammattietiikka kietoutuu. On tärkeää, että ohjaussuunnitelma muodostaa ehyen kokonaisuuden oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman kanssa.

Ohjaustilanteissa kiinnitetään huomiota ilmapiiriin ja asenteisiin. Oppijalla on oikeus osallistua ohjaukseen ilman pelkoa kiusaamisesta, häirinnästä, syrjinnästä tai väkivallasta, ja epäasialliseen kohteluun puututaan.

Hyvä ohjaus on yhdenvertaista, tasa-arvoista ja eettisesti kestävä, kun se

- luo luottamuksellisen ohjaustilanteen, johon oppija voi osallistua ja sitoutua
- huomioi kulttuurisen moninaisuuden ja on kielitietoista
- turvaa yhdenmukaisen kohtelun ja edistää yhdenvertaisuutta esteettömillä ja saavutettavilla palveluilla
- kunnioittaa ihmisarvoa
- edistää itsemääräämisoikeutta
- edistää hyvinvointia
- edistää kestävä tulevaisuuden taitojen ja osaamisen hankkimista
- edistää jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia
- edistää sukupuolten tasa-arvoa.

Opetuksessa ja ohjauksessa puretaan eri ammatteihin liittyviä stereotyyppioita sukupuolen ja muiden ominaisuuksien näkökulmista. Opinto-ohjaajat etsivät tietoa ja keskustelevat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustietoisesta oppilaanohjauksesta, arvioivat sen toteutumista koulussa ja määrittävät toimia sen kehittämiseksi. Kouluun on tehty ohjaussuunnitelma, johon on määritelty konkreettiset keinot sukupuolitietoisien ja muut ominaisuudet huomioivan ohjauksen toteuttamiseksi. Suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti ja arvioinnin pohjalta tehdään toimia sukupuolitietoisuuden edistämiseksi. (OPH, Hyvän ohjauksen kriteerit, 2023)

5. Lapsen oikeudet ja syrjinnän vaarassa olevien oppilaiden huomiointi

Yhdenvertaisuuslain mukaan oppilaitoksen toiminnan on oltava yhdenvertaista. Ketään ei saa kohdella muita huonommin esimerkiksi arvosanojen antamisessa vain siksi, että hän kuuluu johonkin vähemmistöön. Syrjintä voi ilmetä oppilaitoksessa kuitenkin myös välillisenä syrjintänä. Yhdenvertainen opetuksen järjestäminen tarkoittaa tapaa, joka ottaa huomioon syrjinnän vaarassa olevien oppilaiden ja opiskelijoiden tarpeet esimerkiksi tukemalla kielitaitoa, huomioimalla seksuaaliset ja sukupuolivähemmistöt sekä turvaamalla esteettömyys ja oikeus omaan uskontoon tai vakaumukseen. Yhdenvertaisuuslain perustelujen mukaan tällaiset toimenpiteet ovat keskeisiä oppilaitoksen yhdenvertaisuuden edistämässä. (Koulu vailla vertaa, Rauhankasvatusinstituutti, 2016) Koulu oppivana yhteisönä on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa, jossa paikallinen ja globaali limittyvät. Erilaiset identiteetit, kielet, uskonnot ja katsomukset elävät rinnakkain ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään. (Opetussuunnitelma 2014, päivitys 2023)

Materiaalia ja lisätietoa:

[Lapsen oikeudet – Ihmisoikeudet.net](https://www.lapsioikeudet.net/)

[Tunnista ja puutu -oppituntimateriaali – Ihmisoikeudet.net](https://www.lapsioikeudet.net/)

5.1. Sukupuoli ja seksuaalisuus

Sukupuolitietoinen opetus perustuu herkkyydelle tunnistaa yksilöllisyys ja persoonallisuus jokaisessa oppijassa. Opetuksessa pyritään siihen, ettei oppilasta soseuteta hänen ulkoiseen sukupuoleensa. Sukupuolitietoisessa opetuksessa tunnistetaan sukupuolittavia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia tekijöitä sekä kyseenalaistetaan ja puretaan niitä sukupuolten tasa-arvoa rakentaen. Oppilaita ohjataan yksilöllisiin valintoihin ja lievitetään täten opinto-, koulutus- ja uravalintojen segregatiota eli jakoa mies- ja naisaloihin. Käytännössä sukupuolitietoisuus näkyy siten, etteivät opetuksen ja ohjauksen käytännöt ylläpidä eivätkä uusina tyttöjen ja poikien jakoa erillisiin ryhmiin. Sukupuolten tasa-arvo kattaa myös sukupuolen moninaisuuden eli hyväksyy ajatuksen, jossa sukupuolia voi biologisesti määritettyjen sukupuolten lisäksi olla muitakin. Seksuaalisten suuntautumisten ja identiteettien moninaisuuden tunnistaminen kuuluu sukupuolitietoiseen opetukseen ja ohjaukseen. Sukupuoli-identiteetti muodostuu monesta tekijästä yleensä varhaislapsuudessa. Se määrittää yksilön sisäistä kokemusta ja tietoisuutta sukupuolestaan. Sukupuoliroolien käyttäytymismallit ovat kulttuuri-, paikka- ja aikasidonnaisia periaatteita, joiden mukaan yksilön oletetaan käyttäytyvän yhteisössä. Oppilaitosten tulee ennaltaehkäistä syrjintää myös sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella. (Opetushallitus 2023)

Sukupuolen moninaisuuden huomioimiselle koulussa on edellytyksenä riittävä tietoisuus asiasta. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret ovat oppilaitoksissa usein muita alttiimpia kiusaamisella ja häirinnälle, kuten loukkaaville vitseille. Kiusaamiseen puuttumisen lisäksi on tärkeää puuttua myös kiusaamisen taustalla vaikuttaviin syrjiviin normeihin. (Opetushallitus 2023)

Sukupuoleen perustuva häirintä voi ilmetä esimerkiksi seuraavin tavoin:

- halventava puhe toisen henkilön sukupuolesta, mukaan lukien hänen sukupuoli-identiteettinsä ja sukupuolen ilmaisunsa
- sukupuolivähemmistöjen vähättely
- kiusaaminen, kun se perustuu kiusatun sukupuoleen (Tasa-arvoaltuutettu)

Mäntsälän kouluissa koulun aikuisten toiminnassa otetaan huomioon oppilaan edun ensisijaisuus, oppilaan oikeus ilmaista näkemyksensä ja tulla kuulluksi sekä oppilaan näkemysten kunnioittaminen. Vaikka opetus on mahdollisimman sukupuolineutraalia eli oppilaiden sukupuoleen kiinnitetään mahdollisimman vähän huomiota, otetaan opetuksessa myös huomioon ns. sukupuolisensitiivisyys eli tavoitteena on tunnistaa oppilaiden sukupuoleen liittyvät erilaiset tarpeet eri ikä- ja kehitysvaiheissa. Opiskeluolot järjestetään sellaisiksi, että ne sopivat kaikille oppilaille sukupuolesta riippumatta. Kaikkia oppilaita tulee kannustaa löytämään omat henkilökohtaiset vahvuutensa. Koulussa pyritään purkamaan ajattelutapoja ja käytäntöjä, jotka ohjaavat oppilaita ja opiskelijoita tekemään koulutus- ja ammatinvalintoja kaavamaisesti sukupuolen mukaan. On myös kiinnitettävä huomiota siihen, miten koulun ja oppilaitoksen käytännöt ja opettajien oma toiminta vaikuttavat oppilaiden ja opiskelijoiden käsityksiin tytöille ja pojille sekä naisille ja miehille sopivista ammateista ja koulutusaloista.

Materiaalia ja lisätietoa:

Aluehallintoviraston ja Setan oppituntimateriaalit seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuolen moninaisuus [Sateenkaarioppitunti \(canva.site\)](#) (materiaalia sekä ala- että yläkouluun)

Opetushallituksen suositus, Yksittäistapaus videot ja käsittelyvinkit <https://www.yksittaistapaus.fi/>

Tasa-arvon edistäminen ja sukupuolen mukainen eriytyminen [Oppilaitosten kanssa tehdyn kehittämistyön tuloksia — SEGLI \(kaikkienduuni.fi\)](#) (mm. kysymyksiä liittyen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen sekä ala- että yläkoululaisille)

[Naisten oikeudet – Ihmisoikeudet.net](#)

[Seksuaali- ja lisääntymisterveys ja -oikeudet – Ihmisoikeudet.net](#)

[Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeudet – Ihmisoikeudet.net](#)

5.2. Kieli- ja kulttuuri

Perusopetuksen kulttuuritehtävänä on edistää monipuolista kulttuurista osaamista ja kulttuuriperinnön arvostamista sekä tukea oppilaita oman kulttuuri-identiteetin ja kulttuurisen pääoman rakentamisessa. Opetus lisää ymmärrystä kulttuureiden moninaisuudesta ja auttaa hahmottamaan kulttuureita menneisyyden, nykyisuuden ja tulevaisuuden jatkumoina, joissa jokainen voi itse olla toimijana. (Opetushallitus 2023)

Opetussuunnitelman mukaan koulun toimintakulttuurissa tulee edistää myös monikielisyttä tai intrakulttuurisuutta, jolloin eri kielten käyttö ja erilaiset kulttuurit ovat luonteva osa koulun arkea. Eri kulttuurien arvostusta edistämällä voidaan myös torjua maahanmuuttajaoppilaisiin kohdistuvaa kiusaamista. Toimiessaan kulttuuritietoisesti opettaja pyrkii huomioimaan oppilaan taustan opetuksessa ja opetusjärjestelyissä, mutta välttää tekemästä oletuksia. Opettajan ei tarvitse tietää kaikkea eri kulttuureista voidakseen toimia kulttuuritietoisesti. Tärkeää on avoin ja kunnioittava asenne ja valmius kysyä ja keskustella. (Opetussuunnitelma 2014, päivitys 2023)

Perustuslain mukaan julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan. Valtion viranomaisessa ja kaksikielisessä kunnallisessa viranomaisessa jokaisella on oikeus käyttää suomea tai ruotsia. Saamen kielilain mukaan saamelaiden kotiseutualueella saamelaisella on viranomaisissa asioidessaan aina oikeus valintansa mukaan käyttää saamen tai suomen kieltä.

Mäntsälän kouluissa järjestetään ainoastaan suomenkielistä perusopetusta. Ruotsinkielinen opetus toteutetaan ostopalveluna. Kieli- ja kulttuuritietoisuuden opetuksen vastuu jakautuu kaikille opettajille. Opetuksessa tulee huomioida monikieliset ja eri kulttuureista tulleet oppilaat. Kielitietoisesta opetuksesta hyötyvät S2-oppilaiden lisäksi kaikki oppilaat. Kieli- ja kulttuuritietoinen opetus lisää kaikkien opetusryhmien koheesiota ja parantaa oppimistuloksia.

Materiaalia ja lisätietoa:

SPR rasismien vastaiset oppimateriaalit [Tervetuloa Punaisen Ristin oppimateriaalipalveluun! \(sroppimateriaalit.fi\)](#)

Henkilöstölle rasismien vastainen navigaattori [Tunnista ja toimi -navigaattori - Punainen Risti](#)

Kouluvierailu, auttaa ymmärtämään pakolaisuutta [Koulut - Suomen Pakolaisapu](#)

[Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden oikeudet – Ihmisoikeudet.net](#)

5.3. Uskonto ja vakaumus

Uskonnolla tarkoitetaan perinteisiä maailmanuskontoja. Vakaumus tarkoittaa ei-uskonnollista maailman- tai elämäntavotusta. Uskontoon perustuvaa syrjintää voi olla esimerkiksi se, että vastoin tahtoaan koulussa joutuu osallistumaan uskonnon harjoittamiseen tai että henkilöä kielletään käyttämästä uskontoonsa kuuluvaa vaatetusta tai symbolia koulussa. (Koulu vailla vertaa, Rauhankasvatusinstituutti, 2016)

Perusopetuksen järjestäjän tulee järjestää oppilaiden enemmistön uskonnon mukaista uskonnon opetusta. Perusopetuslain mukaan oman uskonnon opetusta tulee järjestää, jos ryhmään tulee vähintään kolme oppilasta. Oikeus olla osallistumatta omantunnon vastaiseen uskonnonharjoitukseen kuuluu negatiiviseen uskonnonvapauteen. Uskonnollisen yhdenvertaisuuden lisäämiseksi kouluissa on hyvä pyrkiä analysoimaan uskontoon liittyviä toimintatapoja ja niiden vaikutuksia. Myös muiden kuin kristillisten juhlaperinteiden huomioon ottaminen koulussa tukee yhdenvertaisuutta sekä vähemmistöön kuuluvien oppilaiden identiteetin kehitystä. Eri uskontoja ja vakaumuksia tulee ottaa huomioon myös useissa muissa koulukäytännöissä, kuten ruokatarjoilussa, opetuksessa ja viestinnässä. (Opetussuunnitelma 2014)

Materiaalia ja lisätietoa:

[Uskonnonvapaus, vakaumus | Opetushallitus \(oph.fi\)](#)

5.4. Esteettömyys ja saavutettavuus

Esteettömyys viittaa fyysisen tason lisäksi myös psyykkiseen ja sosiaaliseen esteettömyyteen. Psyykinen esteettömyys tarkoittaa esimerkiksi ilmapiiriä, viestintää ja ohjauksen saatavuutta. Myös oppilaitoksen verkkosivuilla tulee huomioida esteettömyys. Psyykkisellä esteettömyydellä voidaan viitata myös tietoihin, taitoihin ja kykyihin, joita henkilö tarvitsee voidakseen toimia yhdenvertaisesti muiden kanssa. Sosiaalinen esteettömyys taas tarkoittaa hyväksyvää ilmapiiriä ja asenteita, jotka mahdollistavat eri ryhmien yhdenvertaisen osallistumisen. (Koulu vailla vertaa, Rauhankasvatusinstituutti, 2016)

Materiaalia ja lisätietoa:

Lukuviikkomateriaalit [Materiaalipankki | UNICEF](#)

6. Yhdenvertaisuutta edistävä toimintakulttuuri sekä kiusaamiseen, väkivaltaan, häirintään ja syrjintään puuttuminen

Opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana. Opetuksen tavoitteena on lisäksi turvata riittävä yhdenvertaisuus koulutuksessa. (Pol 2 §) Opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. (POL 35 §) Kiusaamista, häirintää, väkivaltaa, rasismia tai muuta syrjintää ei hyväksytä ja epäasialliseen käytökseen puututaan. (Opetussuunnitelma 2014). Kiusaamiselle on 0-toleranssi. (OKM, Toimenpideohjelma kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi 2021, Mäntsälä hyvinvointisuunnitelma 2022-2025, Mäntsälän Toimenpideohjelma kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi.)

Perusopetuksen toimintakulttuurin periaatteiden tavoitteena on luoda toimintakulttuuria, joka edistää oppimista, osallisuutta ja kouluun kiinnittymistä tukevia ratkaisuja sekä hyvinvointia ja kestävä elämäntapaa. Opetuksen järjestäjän tehtävänä on luoda edellytykset periaatteiden toteutumiselle kouluissa ja kehittää omaa toimintakulttuuriaan samassa suunnassa. Toimintakulttuuria muovaavat sekä tiedostetut että tiedostamattomat tekijät. Toimintakulttuuri vaikuttaa sen piirissä oleviin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys ja vaikutukset vai ei. Aikuisten tapa toimia välittyy oppilaille, jotka omaksuvat kouluuyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja. Toimintakulttuuriin kehittämisen perusedellytys on toisia arvostava, avoin ja vuorovaikutteinen

sekä kaikkia yhteisön jäseniä osallistava ja luottamusta rakentava keskustelu. (Opetussuunnitelma 2014, päivitys 2023)

Oppivan yhteisön rakenteet ja käytännöt edistävät hyvinvointia ja turvallisuutta ja luovat siten edellytyksiä oppimiselle. Nämä näkökulmat ulottuvat kaikkeen koulutyöhön ja ohjaavat jokaisen työskentelyä. Oppilaiden vertaissuhteiden aktiivinen tukeminen, myönteiset yhteiset kokemukset ja merkityksellisyyden tunne yhteisön jäsenenä tukevat kouluun kiinnittymistä. Oppiva yhteisö edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi samanarvoisina riippumatta mistään henkilöön liittyvästä tekijästä. Samanarvoisuus ei merkitse samanlaisuutta. Yhdenvertainen kohtelu edellyttää sekä perusoikeuksien ja osallistumisen mahdollisuuksien turvaamista kaikille että yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamista. Peruskouluaikana oppilaiden käsitys omasta sukupuoli-identiteetistä ja seksuaalisuudesta kehittyy. Oppiva yhteisö edistää arvoillaan ja käytänteillään sukupuolten tasa-arvoa ja tukee oppilaita oman identiteetin rakentumisessa. Opetus on lähestymistavaltaan sukupuolitietoista. Yhteisö rohkaisee oppilaita tunnistamaan omat mahdollisuutensa sekä suhtautumaan eri oppiaineisiin, tekemään valintoja ja sitoutumaan opiskeluun ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja. Oppimisympäristöjä, työtapoja ja opetusmateriaaleja valitsemalla ja kehittämällä luodaan näkyvyyttä inhimillisen moninaisuuden arvostamiselle. (Opetussuunnitelma 2014, päivitys 2023)

Toiminnassa otetaan huomioon yhteisön jäsenten yksilöllisyys ja tasa-arvoisuus sekä yhteisön tarpeet. Oppivan yhteisön toimintatavat rakennetaan yhdessä. Osallisuutta edistävä, ihmisoikeuksia toteuttava ja demokraattinen toimintakulttuuri luo perustan oppilaiden kasvuksi aktiivisiksi kansalaisiksi. (Opetussuunnitelma 2014, päivitys 2023)

Tasa-arvoisessa koulussa jokainen oppilas uskaltaa:

- olla oma itsensä ja
- tuntea olonsa turvalliseksi
- oppilaat myös viihtyvät ja
- tuntevat suurempaa osallisuutta omaan kouluyhteisöönsä.

Systemaattinen yhteisöllinen hyvinvointityö vahvistaa toimintakulttuuria ja toimintaa, jossa perusopetuksen toimintakulttuurin peruseriaatteet toteutuvat. Mäntsälän perusopetuksessa on käytössä Yhteisöllisen hyvinvointityön työväline koulun hyvinvointityön johtamisen välineenä.

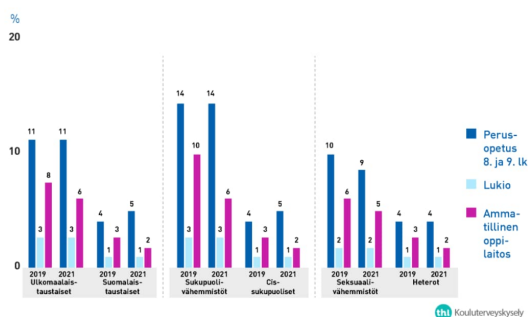
Jokaisella oppilaalla on yhdenvertainen oikeus ja velvollisuus käydä koulua. Kouluun kiinnittymistä tulee myös opetussuunnitelman mukaan tukea monipuolisesti. Mäntsälän perusopetuksessa on systemaattisessa käytössä [Toimenpiteet oppilaan poissaolutilanteissa](#) -malli, joka sisältää konkreetteja ohjeita oppilaiden kouluun kiinnittämiseen, koulupoissaolojen ennaltaehkäisemiseen, varhaiseen puuttumiseen ja tukeen sekä vahvaan tukeen ja kouluun takaisin altistamiseen. Koulupoissaolojen taustasyitä kartoitetaan systemaattisesta. Taustasyinä poissaoloille on nostettu kansainvälisessä sekä kansallisessa tutkimuksessa esimerkiksi kouluun ja yhteisöön kiinnittymättömyys, yksinäisyys ja koulukiusaaminen.

Mäntsälän kouluissa yhdenvertaisuutta edistävää toimintakulttuuria vahvistetaan ja ylläpidetään muun muassa systemaattisella tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamisella ja vahvistamisella. Ryhmäytymisellä jatkuvasti pyritään luomaan toimivia luokka- ja kouluyhteisöjä, joissa ei

ole sijaa oppilaiden välisille valta-asetelmien kärjistymisille ja sitä kautta kiusaamiselle. Henkilöstö, oppilaat ja huoltajat ovat yhteisö, jossa jokainen kohdataan ja jokainen tulee kuulluksi. Oppilaita osallistetaan oppilaskunta-, tukioppilas- ja kummioppilastoimintojen kautta ja he ovat edustettuina yhteisöllisen opiskeluhuollon kokouksissa. Myös vanhempien edustus on mahdollistettu. Aikuiset edistävät tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta esimerkiksi niin puheissa kuin teoissa. Henkilöstön hyvinvointikyselyn tulosten (2023) mukaan 70 % vastaajista kokee, että koulujen työyhteisöissä pystytään käsittelemään ja ratkaisemaan ristiriitoja. Mäntsälässä toteutetaan jaettua johtamista. Systemaattisen yhteisöllisen hyvinvointityön johtamisen tueksi on käytössä Yhteisöllisen hyvinvointityön työväline. Yhteisöllistä hyvinvointityötä vahvistetaan yläkouluissa myös kouluvalmentajatyöllä, joka on vakinaistettu Mäntsälän yläkouluissa 2023. Hyvinvointityötä oppilaiden ja yhteisön eteen tehdään suunnitelmallisesti lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien ja kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäisevien suunnitelmien sekä toimintamallien ohjaamana. Kokemus yhteisöllisyydestä ja yhteisön jäsenten tuntemisesta koettiin huoltajien osalta merkitykselliseksi kiusaamisen ehkäisemisen ja siihen puuttumisen näkökulmista. Kiusaamisen ehkäisemisen teema tunnistettiin suureksi osaksi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä.

Opetushallituksen koosteen (2021) mukaan kouluterveyskyselyistä nousee esille, että kiusaamisen kohteeksi joutuu muita useammin lapsi tai nuori, joka kuuluu sukupuoli- ja/tai seksuaalivähemmistöön (=sateenkaarinuori) tai on ulkomaalaistaustainen. Kaikilla koulutusasteilla ulkomaalaistaustaisia kiusataan enemmän kuin suomalaistaustaisia. Useampi kuin joka kymmenes peruskoululaisista ulkomaalaistaustaisista koki kiusaamista vähintään kerran viikossa vuosina 2019 ja 2021, kun suomalaistaustaisista sitä koki vain noin puolet tästä osuudesta. Sukupuolivähemmistöjen kokema kiusaaminen on noin kolminkertaisesti yleisempää kuin cissukupuolisten kokema kiusaaminen, ja seksuaalivähemmistöjen kokema kiusaaminen noin kaksinkertaista heterojen kokemaan kiusaamiseen verrattuna kaikilla koulutusasteilla. Kiusaaminen on kaikkein yleisintä 8.- ja 9.-luokkalaisten sukupuolivähemmistöjen kohdalla: selvästi useampi kuin joka kymmenes heistä tulee kiusatuiksi vähintään kerran viikossa.

Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa

Niiden nuorten osuus (%), joita on kiusattu koulussa vähintään kerran viikossa lukukauden aikana vuosina 2019 ja 2021, tarkastelussa ulkomaalaistaustaiset ja suomalaistaustaiset, sukupuolivähemmistöt ja cissukupuoliset sekä seksuaalivähemmistöt ja heterot perusopetuksen 8- ja 9.-luokilla, lukioissa, ja ammatillisissa oppilaitoksissa.

Mäntsälän perusopetuksen kouluissa kiusaamiseen puuttumisen toimia ovat: noudatetaan KiVa-koulu ohjelmaa. Ohjelma tarjoaa koulun henkilökunnalle tietoa kiusaamisesta ja siihen puuttumisesta sekä pyrkii sitouttamaan kaikki koulun aikuiset kiusaamisen vastaiseen työhön. Sen avulla varmistetaan, että kouluissa puututaan kaikenlaiseen kiusaamiseen ja syrjintään ja kasvatetaan oppilaita, jotka eivät kiusaa muita. Ohjelma koostuu kahdesta osasta: kiusaamisen ennaltaehkäiseminen, joka sisältää Mäntsälässä systemaattisesti toteutettavat KiVa-oppitunnit, sekä kiusaamistilanteeseen puuttumisen ja seurannan, johon Mäntsälässä on tehty yhtenäinen

prosessikuvaus osana kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemisen ja siihen puuttumisen kehittämistyötä (2024). Kouluissa toteutetaan myös vuosittain kiusaamiskyselyt (esim. KiVa-koulu). Kiusaamisen vastaista toimintaa ohjaa lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien suunnitelmien lisäksi Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi kiusaamiselta, väkivallalta, ja häirinnältä, kriisisuunnitelma sekä Toimenpideohjelma kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi (2021). Myös lukuvuosisuunnitelman liitteenä olevat koulujen järjestyssäännöt tukevat turvallista koulupäivää kaikille. Järjestyssäännöissä on otettu huomioon myös tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen. Vuoden 2024 aikana valmistuu kiusaamisen vastaisen työn -sivusto koulujen henkilöstölle sekä oppilaille ja huoltajille, ja poikkeamatilanteeseen puuttumisen malli henkilöstön käyttöön. Nämä otetaan kouluissa systemaattiseen käyttöön niiltä osin, mitkä eivät vielä käytössä ole. Tavoitteena on luoda vahvistaa olemassa olevia käytänteitä, luoda yhtenäisiä käytänteitä niin ennaltaehkäisemiseen kuin puuttumiseen sekä tuoda yhteistyötahoja lähemmäs koulun arkea. Syyslukukauden 2024 ajan kouluille tarjotaan perehdytystä ja käyttöönoton tukea monipuolisesti.

Vain noin puolet lapsista ja nuorista kertoo aikuiselle kiusaamistilanteista niin valtakunnallisesti kuin paikallisesti. (Kouluterveyskyselyn tulokset 2023) Kiusattujen sekä kiusaajien oppilaiden kokemuksissa esille nousee merkityksellisyys kuulluksi tulemisesta ja kokemuksen vakavasti ottamisesta, kun asiasta aikuiselle kerrotaan. Kiusaamisen kokemisesta tai havaitsemisesta kertomisen kynnyksen madaltamiseksi Mäntsälän opetuspalveluissa pilotoidaan Someturva-palvelun käyttöä vuoden 2024 ajan. Someturvaan voi olla yhteydessä netissä, somessa tai virtuaalipeleissä tapahtuviin ikäviin tilanteisiin liittyen. Someturvassa asianajajista sekä terapeuteista koostuva työryhmä käsittelee yhteydenotot ja antaa tukea tilanteen eteenpäin viemiseksi muun muassa määritellen voiko tilanteessa olla tapahtunut rikos. Myös Mäntsälän yläkoulussa toimivat kouluvalmentajat pyrkivät olemaan lähellä oppilaiden arkea koulupäivien aikana ja madaltavat oppilaiden kynnystä kertoa ikävistä tilanteista. Ensimmäiset tutkimustulokset kertovat, että kouluissa, joissa on koulunuorisotyöntekijä /kouluvalmentaja, on vähemmän kiusaamista (Kivijärvi A. 2024).

Materiaalia ja lisätietoa:

[Tasa-arvo kasvatuksessa – – –](#)

[yhdenvertaisuuden-edistjn-tarkistuslistat-kouluille.pdf \(maailmankoulu.fi\)](#)

[Kiusaamisen yleisyys lasten ja nuorten kokemana | Opetushallitus \(oph.fi\)](#)

[Syrjinnästä vapaa koulu - Yhdenvertaisuus](#)

Kympin todistus (ihmisarvo, persoona, oppimisoikeus) [Kympin todistus | UNICEF](#)

MLL koulurauha: [Koulurauha - Mannerheimin Lastensuojeluliitto \(mll.fi\)](#)

[Ideoita Koulurauhatyöhön - Mannerheimin Lastensuojeluliitto \(mll.fi\)](#)

[Etusivu - Rauhankoulu \(rauhanliitto.fi\)](#)

Tasa-arvotekijät -peli [Tasa-arvon tekijät -peli - Globaalikoulu](#)

[Globaalikoulu.net](#)

6.1. Kouluvierailumahdollisuuksia

Sivistyslautakunta (31.01.2023 § 10 56/12.00.02/2023) painottaa äänestyksen kautta tullutta muutosehdotusta tasa- ja moniarvoista käytäntöä kouluille erilaisten yhdistysten tai järjestöjen kutsumisessa paikalle asiantuntijan roolissa.

Kouluvierailu [Maksuttomat toimintapäivät koululuokille - Rauhankoulu \(rauhanliitto.fi\)](#) (globaalikasvatus)

Kouluvierailut [Kouluvierailut - Globaalikoulu](#) (aiheina mm. lapsen oikeudet, sukupuolistereotyyppit ja fiksums somessa)

Koulu- ja oppilaitosyhteistyö [Koulu- ja oppilaitosyhteistyö | RedNet \(punainenristi.fi\)](#) (rekisteröitymisen jälkeen pääsy materiaaleihin useista teemoista). Yhteistyö voi olla esim. aamunavauksia, kouluvierailuja, tempausten järjestämistä yhdessä, vanhempainiltavierailut, kummiluokka, ja teemakoulu yhteistyö. Teemat ovat mm.: päihdekasvatus, globaalikasvatus, rasmin vastainen työ, ystävöityminen, hiv- ja seksuaalikasvatus, ensiapu, Spr toiminta ja vapaaehtoisuus.

[Koulut | UNICEF](#)

[Kouluvierailut ja tietoisuus nuorille | Seta – Nuoret](#) (Tarjoavat nuorille perustietoa seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuudesta, normeista ja ihmisoikeuksista. Kouluvierailut Sopivat hyvin muun muassa ympäristö- ja yhteiskuntaopin, historian, uskonnon, elämäntutkimuksen, psykologian ja terveystiedon oppitunneille. Vierailut tukevat osaltaan opetussuunnitelmien mukaisia tavoitteita sekä aihekokonaisuuksien että eri oppiaineiden osalta.)

7. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen nykytilan kartoitus

Kuntatasoista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskyselyä 4.-6.lk ja 7.-9.lk oppilaille on käytetty opetuspalveluiden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman päivityksen yhteydessä systemaattisesti. Kysely on tuotettu pedagogisen tiimin taholta (2020) ja sen tekemisessä on kuultu oppilaskuntia. Migraation (2023) vuoksi aiemmat tulokset (2021) eivät ole täysimääräisesti tarkasteltavissa.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman päivittäminen aloitettiin keväällä 2024.

Päivittämistyötä toteutettiin seuraavasti:

- oppilaskyselyt 4.-6.lk ja 7.-9.lk tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Lukiassa hyödynnetään omaa opiskelijoiden kuulemistä syksyn 2024 aikana.
- vanhempainyhdistysten edustajien kuuleminen työpajatyöskentelyn avulla vanhempainyhdistysten verkostossa
- henkilöstön kuuleminen opetuksen johtoryhmässä sekä rehtorikokouksissa. Tarkastelussa ollut myös opetuksen tulosalueen henkilöstön työhyvinvointikyselyiden tulokset
- oppilaitosten edellisten toiminnallisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien arvioinnit

Kouluterveyskyselyiden tulosten (2023) sekä Mäntsälän oman tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskyselyn tulosten (2024) mukaan oppilaiden kokemus tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta on pääosin hyvällä tolalla. Myös vanhempainyhdistysten vastauksissa esille nousee tyytyväisyys tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöhön Mäntsälän kouluissa. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuden toteutumisen ja kiusaamisen ehkäisemisen yhteys näkyi molempien vastaajaryhmien vastauksissa. Myös koulujen toiminnallisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien arvioinneissa näkyi vahvasti epäasialliseen kommentointiin ja käytökseen puuttuminen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisen toimenä.

7.1. Oppilaat

Oppilas- ja opiskelijamäärät ovat olleet lukuvuonna 2023–2024 Mäntsälän perusopetuksessa on 2550 ja lukiossa 265. Jokaiselta luokka-asteelta oli vastattu suhteellisen tasaisesti. Eniten vastauksia kyselyyn tuli alakoulussa viidesluokkalaisilta ja yläkoulussa kahdeksasluokkalaisilta. Lukio tekee oman työryhmänsä avulla opiskelijoiden kuulemisen syksyn 2024 aikana.

Luokka-aste alakoulu	Oppilasmäärä	Vastaajien määrä	Vastausprosentti luokka-asteelta	Vastausprosentti kokonaisvastauksista
4.lk	255	215	84,31 %	31 %
5.lk	295	265	89,83 %	38 %
6.lk	307	216	70,36 %	31 %
yhteensä	857	696	81,21 %	

Luokka-aste yläkoulu	Oppilasmäärä	Vastaajien määrä	Vastausprosentti luokka-asteelta	Vastausprosentti kokonaisvastauksista
7.lk	263	149	56,65 %	34 %
8.lk	277	158	57,04 %	36 %
9.lk	281	131	46,62 %	30 %
yhteensä	821	438	53,35 %	

Vuoden 2024 alakoululaisista vastaajista 4,45 % eli 31 oppilasta ei ole halunnut tai osannut vastata sukupuoltaan tai on vastannut sukupuolekseen muu. Yläkoululaisten vastauksissa vastaava luku on 3,88 % eli 17 oppilasta. Alakoulun vastaajissa tytöt ovat olleet aktiivisempia (51,87 %) kuin pojat (43,68 %) kun taas yläkoululaisista pojat ovat vastanneet aktiivisemmin (52,74 %) kuin tytöt (43,38 %).

Luokka-asteet	tyttö	poika	muu	ei osaa tai halua vastata
4.-6.lk	361	304	15	16
7.-9.lk	190	231	8	9
Yhteensä	551	535	23	25

Vuoden 2024 vastauksissa nousee esille, että 4.-6.lk vastaajista (N=696) 95,4 % kokee olonsa turvalliseksi koulussa ja 92,6 % kokee voivansa olla oma itsensä koulussa. Tulosten mukaan 83,4 % tulee mielellään kouluun aina tai useinmiten. 78,4 % kertoo voivansa helposti puhua koulun aikuiselle, jos on huolia koulussa. Yläkoululaisista 90,8 % kokee olonsa turvalliseksi koulussa ja 87,5 % kokee voivansa olla oma itsensä koulussa. 67 % yläkoululaisista vastaajista tulee mielellään kouluun aina tai usein miten ja 70,6 % kokee voivansa helposti puhua koulun aikuiselle, jos on huolia koulussa. Vuoden 2021 vastauksissa kokemukset olivat hyvin saman kaltaisia.

Suurin osa kaikista vastaajista ei ole nähnyt tai kokenut lukuvuoden 2023–2024 aikana ikäviä asioita koulussa liittyen nimittelyyn, loukkaavaan puheeseen, epäasiallisiin viesteihin tai epämiellyttävään lähentelyyn. Kuitenkin 29,4 % alakoulun vastaajista ja 40,4 % yläkoulun vastaajista on tämän lukuvuoden aikana nähnyt tai kokenut ikäviä huomautuksia tai nimittelyä, jotka kohdistuvat ulkonäköön tai vartaloon, koulussa. Tämä luku on noussut vuodesta 2021 joitain prosenttiyksiköitä. 14,9 % alakoulun vastaajista ja vastaavasti 26,5 % yläkoululaisista vastaajista on taas nähnyt tai kokenut koulussa loukkaavaa puhetta, joka liittyy sukupuoleen tai

seksuaalisuuteen. Lähes 11,6 % alakoululaisista vastaajista ja 15,8 % yläkoululaisista vastaajista on nähnyt tai kokenut epämiellyttävää lähentelyä tai fyysistä koskettelua koulussa. Sekä ala- että yläkoulujen vastaajista, jotka olivat nähneet tai kokeneet jotain aiemmista, noin puolet ovat vastanneet häiritsijän olleen toinen oppilas. Kuitenkin yli 90 % vastanneista kertoi, ettei häiritsijä ole ollut koulun aikuinen. Alakoululaisista vastaajista 43 % vastasi kertoneensa häiritsijälle, että hänen pitää lopettaa. Vastaava luku yläkoululaisten vastauksissa on 29,5 %. Niistä vastaajista, jotka ovat nähneet tai kokeneet jotain aiemmista ja ovat lisäksi vastanneet kertoneensa häirinnästä koulun aikuiselle, 63,7 % on kokenut, että häntä kuunneltiin asiassa, 58,8 % on sitä mieltä, että asia saatiin selvitettyä ja vajaa 55 % kertoo, että häirintä on loppunut. Yläkoululaisista vastaajista alle puolet ovat kokeneet, että heitä on kuunneltu asiassa tai että asia olisi selvitetty. 41,1 % on kokenut, että epäasiallinen käytös on saatu loppumaan. Kokemukset ovat olleet hyvin samanlaisia myös vuoden 2021 tulosten mukaan.

8,2 % kaikista 4.-6.lk vastaajista on kertonut itse häirinneensä toisia oppilaita loukkaavasti ja epäasiallisesti (2024). Tämä tarkoittaa noin 57 oppilasta vastaajista ja noin 70 oppilasta suhteutettuna koko näiden luokka-asteiden oppilasmäärään. Vastaava luku yläkouluissa (7.-9.lk) on 10,1 %, mikä tarkoittaa 44 oppilasta vastaajista ja 83 oppilasta suhteutettuna koko yläkoulujen oppilasmäärään.

Yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta koetaan sekä ala- (86,4 %) että yläkoulun (78,7 %) puolella kerrottavan tarpeeksi koulussa. Vanhemmat kuitenkin kokivat tarvitsevansa aiheesta lisää tietoa. Suurin osa eli 74,4 % 4.-6. luokkalaisista ja 67,5 % 7.-9. luokkalaisista kokee koulunsa tasa-arvoisena ja siellä kohdellaan kaikkia yhdenvertaisesti. Myös vuoden 2021 vastauksissa yli 80 % on ollut tätä mieltä. Kuitenkin yläkouluissa noin puolet ja alakoulussa noin 35 % on sitä mieltä, että käyttäytyisi eri tavalla koulussa, jos olisi toista sukupuolta. Tämä näkyi myös 2021 kyselyn tuloksissa. Yli 90 % alakoulun vastaajista kokee, ettei omasta sukupuolestaan ole haittaa omassa koulussaan. Yläkouluissa kuitenkin jo lähes 17 % kokee omasta sukupuolestaan olevan haittaa omassa koulussaan. Tämä tarkoittaa yli 74 oppilasta vastaajista ja 140 oppilasta suhteutettuna koko yläkoulujen oppilasmäärään.

Väittämään ”koulumme on tasa-arvoinen ja yhdenvertainen kaikille oppilaille, koska...” yleisimmät avoimet vastaukset olivat seuraavien kaltaisia:

4.-6.lk (N=477) "kaikkien on hyvä olla"	mainitut kerrat	7.-9.lk (N=220) "kaikki otetaan huomioon"	mainitut kerrat
Kaikkia kohdellaan samalla tavalla	32	Opettajat kohtelevat kaikkia oppilaita hyvin/tasapuolisesti aina tai usein, opettajat ottavat tasa-arvon huomioon	16
Koulussa ei kiusata, kiusaamiseen puututaan, ei syrjitä	26	Saa olla oma itsensä (sukupuoli, ulkonäkö ei vaikuta, kaikilla samat mahdollisuudet, kaikki hyväksytään)	13
Hyvät, tasa-arvoiset, kiltit opettajat, rehtori, koulun aikuiset	13	Syrjintää ei harrasteta, kunnioitetaan toisia, ei jätetä ulkopuolelle, samat säännöt	6
Sukupuolesta ei välitetä	10	Ahdisteluun ja kiusaamiseen puututaan	2

Kannustetaan, ollaan reiluja, ei loukata, kunnioitetaan, kuunnellaan	14	Autetaan toisia	2
Kaikki on kavereita, tuntee toisensa, kilttejä	9	Ei ole ryhmäjakoja tyttöihin ja poikiin liikuntatunnilla	1
Saa olla oma itsensä, ei tule ulkopuolinen olo	4		

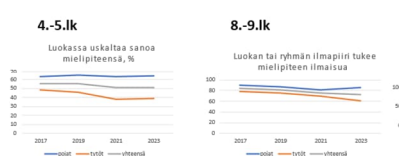
Väittämään ”koulumme ei ole tasa-arvoinen ja yhdenvertainen kaikille oppilaille, koska...” avoimissa vastauksissa yläkoulun puolella nousi esille yleisimpinä yksittäisinä nostoina muun muassa:

- tytöille huudellaan häiritseviä asioita
- kiusaamisen vuoksi ei ole kiva olla koulussa, kiusaaminen ei lopu
- joskus erilaisia oppilaita kohdellaan eri lailla
- rasismi ja homofobia

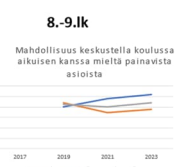
Alakoulun osalta nousi useampia kommentteja liittyen kiusaamiseen ja haukkumiseen sekä kokemukseen joidenkin oppilaiden suosimisesta.

Kouluterveyskyselyiden (2023) mukaan Mäntsälässä erot tyttöjen ja poikien välillä siinä, uskaltaako luokassa sanoa mielipiteensä, erot ovat suurimpia alakoulussa. Yläkoulun puolella erot ovat suurentuneet viime vuosien aikana. Myös lukiossa ero on suurentunut hieman. Keskeinen ero on, että pojat kokevat voivansa sanoa mielipiteensä luokassa helpommin kuin tytöt. Oppilaalla tai opiskelijalla ollessa huolta, kokevat alakoululaiset tytöt ja pojat lähes yhtä helpoksi kertoa huolestaan koulun aikuiselle. Yläkoulun puolella erot ovat suurempia ja tytöt eivät koe uskaltavansa kertoa huolestaan yhtä helposti kuin pojat. Lukiossa tilanne on kohentunut, mutta edelleen tytöillä kokemus huolen kertomisesta koulun aikuiselle on heikompaa kuin poikien.

Kouluterveyskyselyjen tuloksia

Kouluterveyskyselyjen tuloksia

Syrjintää mitataan yläkoulusta eteenpäin kouluterveyskyselyissä nyt jo toistamiseen. Yläkoulussa Mäntsälässä näyttää syrjintää kokeneiden sukupuolijakauma tasaantuneen, mikä tarkoittaa, että pojat kokevat enemmän syrjintää kuin aiemmin ja tytöt vastaavasti vähemmän. Tytöt kokevat kuitenkin edelleen enemmän syrjintää kuin pojat. Lukiossa syrjinnän kokemukset ovat kasvaneet sekä tytöillä että pojilla. Tyttöjen kokemukset syrjinnästä ovat yleisempiä.

Kouluterveyskyselyjen tuloksia

Kouluterveyskyselyn (2023) mukaan Mäntsäläläisistä 8.-9.lk tytöistä 43,4 % on kokenut häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua vuoden aikana. Tulos on parantunut vuodesta 2021 11,8 %. Poikien kokema häirintä samojen luokka-asteiden poikien osalta on ollut 12,9 % (2023). Tulos on heikentynyt 1,5 % vuodesta 2021.

KiVa-tuloksia ei voitu hyödyntää vuoden 2024 suunnitelman laatimisessa opetuksen järjestäjätasoisesti, sillä Mäntsälän kunnan kaikki koulut eivät ole vastanneet kyselyyn. Tämä johtuu pääosin siitä, että kouluna on osallistuttu KiVa-menetelmän erillistutkimukseen, jolloin KiVa-kyselyn vastaaminen on korvaantunut toisella kyselyllä. KiVa-tulokset huomioidaan koulukohtaisessa arvioinnissa ja toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laadinnassa.

7.2. Huoltajat

Koulujen vanhempainyhdistysten puheenjohtajia kuultiin opetuksen järjestäjän koordinoimassa verkostotapaamisessa. Edustettuna oli kahdeksan koulun vanhempainyhdistykset. Kysymykset laadittiin oppilaille laaditun kyselyn pohjalta. Kysymyksiä tai väittämiä oli yhteensä viisi ja niiden äärellä työskenneltiin työpajatyöskentelyn omaisesti.

Kaikki paikalla olleet vanhempainyhdistysten edustajat olivat sitä mieltä, että kouluissa tasa-arvo ja yhdenvertaisuus toteutuvat hyvin. Kuitenkin lisää tietoutta temasta koettiin tarvittavan. Esimerkkinä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävinä tekijöinä nostettiin tapahtumat ja tempaukset, KiVa-kouluoppitunnit ja tunnetaitojen harjoittelu. Tärkeään rooliin nousi yhteisöllisyys, mm. oppilaiden, koulun henkilöstön sekä vanhempien tutuksi tuleminen keskenään. Syyksi nousi kokemus siitä, että eteen tulevien asioiden selvittäminen matalalla kynnyksellä onnistuu helpommin. Esille nousi tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistäviksi tekijöiksi koko koulun henkilöstön esimerkillä johtaminen, opettajien osaaminen oppilaiden luokkaan integroimiseen myös kesken lukuvuoden sekä rehtoreiden avoin, selkeä ja säännöllinen viestintä, ja systemaattinen puuttuminen pieniinkin epäasiallisuuksiin.

7.3. Henkilöstö

Edellisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman tavoitteet ovat olleet koulukohtaisia ja nousseet koulujen havaitsemista tarpeista. Toiminnallisia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia on arvioitu rehtorijohtoisesti kouluissa kevään 2024 aikana. Yhdyspintoja koulujen toiminnallisiin suunnitelmiin asetetuista tavoitteista/painopisteistä sekä konkreeteista toimenpiteistä oli seuraavia:

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusajatus kouluyhteisössä on vahvistettu muun muassa yhteisöllisen opiskeluhuoltoryhmän koordinoinnilla, koko henkilöstön sitoutumisella esimerkiksi epäasialliseen kommentointiin puuttumisessa sekä oppilaiden osallistamisen vahvistamisella muun muassa oppilaskunnan kautta. Oppilaskunta valitaan vuosittain ja oppilaskunnan järjestämä toiminta edistää oppilaiden mahdollisuuksia vaikuttaa ja olla osallisia yhteiseen suunnitteluun.

Epäasiallisiin kommentteihin ja käytökseen on koulujen arvioinnin mukaan pääasiassa puututtu systemaattisesti. Tämä luo turvallista ja toisia kunnioittavaa toimintakulttuuria, jossa epäasialliset kommentit, myöskään vitsillä, eivät ole asianmukaista käytöstä. Arviointia tukee myös henkilöstön hyvinvointikyselyn tulokset, joissa 70 % vastaajista kokee, että omassa työyksikössä toimitaan yhteisesti sovittujen toimintatapojen mukaisesti.

Erilaisuuden hyväksymistä edistettiin esimerkiksi kansainvälisyyttä ja kulttuurien moninaisuutta vahvistavien tapahtumien ja teemaviikkojen kautta. Sukupuolten tasa-arvoa edistettiin esimerkiksi järjestämällä sukupuolineutraaleja wc-tiloja sekä liikuntatuntien sekaryhmillä/samanaikaisryhmillä. Opetuksessa on otettu huomioon muun muassa sukupuolineutraalit käsitteet. Luokissa tapahtuvaa yhdenvertaisuusteemojen käsittelyä koettiin kouluissa haasteelliseksi arvioida.

8. Tavoitteet ja toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi 2024–2027

Suomi on monin tavoin sitoutunut edistämään sukupuolten tasa-arvoa. Tähän velvoittavat perustuslakimme ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset. Tasa-arvotyöllä edistämme sitä, että kaikkien ihmisten osaaminen tulee ihmisten itsensä ja yhteiskunnan käyttöön. Kyse on myös edellytysten luomisesta viihtyisän ja motivoivan oppimisympäristön syntymiseksi. Kun kaikkien osaamista ja työtä arvostetaan oikeudenmukaisesti, edistää se oppilaiden hyvinvointia ja kouluviihtyvyyttä.

Tasa-arvon edistäminen on kaikkien koulun jäsenten velvollisuus. Erityisesti koulun johdon ja henkilökunnan sitoutuminen tasa-arvoa edistäviin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin on tärkeää. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista vaikuttaviin asenteisiin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Syrjivät asenteet ovat usein tiedostamattomia ja syrjivät rakenteet vaikeasti havaittavissa. Ilman asenteellisia muutoksia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi tehtävät toimenpiteet jäävät vaikutukseltaan pinnallisiksi ja lyhytkestoisiksi.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman tavoitteita asetettiin rehtorikokouksessa maaliskuussa 2024 yhdessä. Tavoitteiden taustakeskusteluna käytiin toiminnallisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien arviointia sekä pohdintaa tavoite-ehdotuksista, mitkä oli juonnettu kaikista Mäntsälän lasten ja nuorten hyvinvointia ohjaavien suunnitelmien tavoitteistoista sekä Mäntsälän opetussuunnitelman arvoista.

Tavoitteet ovat:

1) Syrjinnän tunnistaminen ja siihen puuttuminen (turvallisuus)

Rehtoreiden esille nostamia konkreetteja esimerkkejä:

- Monikulttuurisuuden positiivinen näkyminen, rasistisen kommentoinnin vähentäminen koulussa sekä moninaisen kouluyhteisön näkyväksi tekeminen luontevilla tavoilla.

- Koko moninaisuuden kaikin tavoin yhdenvertaisesti huomioon ottaminen suunnittelussa ja toteutuksessa.
- 2) Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tukevan osallisuuden ja toiminnan lisääminen koulun arjessa. (osallistava yhteisöllisyys)

Rehtoreiden esille nostamia konkreetteja esimerkkejä:

- Maahanmuuttajien ja perheiden osallistaminen.
- Vanhempainyhdistysten toiminnan vahvistaminen ja hyvän toiminnan huomaaminen sekä oppilaskunnan ja tukioppilaiden osallistaminen vahvemmin pienissä ja isoissa asioissa.
- Oppilaiden kuuleminen sekä oppilaiden mukaan ottaminen vahvemmin vaikuttamaan päätöksentekoon muun muassa koulukohtaiseen opiskeluhuoltoryhmään ja johtoryhmään.

- 3) Tasa-arvoinen, yhteistyökykyinen yhteisö, jossa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen ovat osa toimintakulttuuria (vastuullinen, kehittävä vire)

Rehtoreiden esille nostamia konkreetteja esimerkkejä:

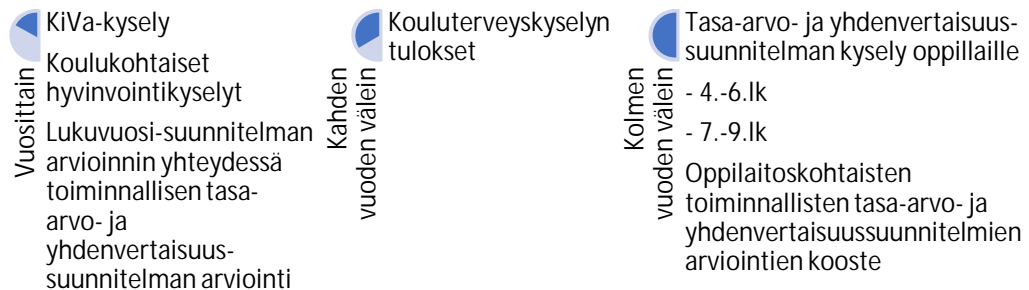
- Koko toimintakulttuurin tarkastelu kouluilla. Millainen se on ja kuinka vetovoimainen koko kunta voi olla tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta.
- Luodaan raameja sille, mikä on ja ei ole yhdenvertaista ja tasa-arvoista toimintaa, puhetta ja käytöstä. Aikuiset toimivat esimerkkinä. Jokaisen vastuulla on, että puutemme ja kiinnitämme huomion siihen, miten sanoilla, toiminnalla ja käytöksellä tuotetaan tasa-arvoista ja yhdenvertaista todellisuutta.
- Arjen kohtaamiset ovat merkityksellisiä. Arjessa systemaattisesti asioihin huomion kiinnittäminen on osa puuttumista. Toimintakulttuuri muuttuu kohtaaminen kerrallaan.

9. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman suunnittelu, toteutus, seuranta, arviointi ja viestintä

Koulutuksen järjestäjän suunnitelma päivitetään yhdenvertaisuuslain määritelmän mukaisesti kolmen vuoden välein. Suunnitelma hyväksytään sivistyslautakunnassa. Päivityksen yhteydessä voidaan hyödyntää koulutuksen järjestäjätasosta tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskyselyä 4.–6.lk ja 7.–9.lk oppilaille. Kysely ajoittuu suunnitelman päivitysvuoden alkukevääseen. Lukiossa järjestetään oma opiskelijoiden kuuleminen, joka toteutetaan syksyisin ja sitä hyödynnetään lukion toiminnallisen suunnitelman päivittämisessä. Mäntsälän tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskyselyissä selvitetään, miten oppilaat ja opiskelijat kokevat tasa-arvon toteutuvan omassa koulussaan ja mitä asioita he haluaisivat muuttaa. Kyselyllä voidaan kerätä tietoa myös häirinnästä tai syrjinnästä sekä toiveita ja kehittämisideoita tasa-arvon edistämiseksi. Kyselyn vastaukset voivat toimia yhteisen tasa-arvo-keskustelun pohjana ja niissä esitetyt toiveet voidaan koota toimenpide-ehdotukiksi. Kysely voidaan toteuttaa myös henkilökunnan keskuudessa. Suunnitelman arvioinnissa hyödynnetään myös muita sekä opetuksen järjestäjäkohtaisia kyselyiden tuloksia ja koosteita että koulukohtaisia kyselyiden tuloksia. Hyödynnettävät kyselyt ja

niiden tulokset ovat muun muassa kouluterveyskysely ja KiVa-kysely. Koulutuksen järjestäjän suunnitelman arvioinnin yhteydessä tarkastellaan koulujen toiminnallisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaosuuksien arviointeja ja niiden yhteisiä tekijöitä.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman arvioinnissa hyödynnetään seuraavaa suunnittelun ja mittariston mallia:

10. Oppilaitoskohtaisen toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman suunnittelu ja toteutus

Toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman tavoitteena on edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta määrittelemällä ja kuvaamalla ne puitteet, keinot ja menetelmät, joiden avulla koulu edistää näitä arvoja toiminnassaan tavoitteellisesti ja systemaattisesti. Mäntsälän perusopetuksen koulukohtainen toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma on työkalu, joka tukee sukupuolten tasa-arvon sekä kaikkien yhdenvertaisuuden edistämistä kaikessa koulun toiminnassa. Suunnitelmalla varmistetaan, että koulussa tehdään järjestelmällistä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistyötä. Suunnitelmaan valitut toimenpiteet tulee suhteuttaa käytettävissä oleviin resursseihin. Koska suunnitteluprosessi on jatkuva, yhteen suunnitelmaan ei tarvitse ottaa kaikkia havaittuja tarpeita, vaan koulu voi painottaa tiettyjä alueita päivittyvissä suunnitelmissaan.

Suunnitelman osalta toimitaan seuraavasti:

1. Koulun lukuvuosisuunnitelmaan laitetaan linkki tähän yhteiseen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaan. Lisäksi lukuvuosisuunnitelmassa on pohja, mihin koulut kirjaavat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien kehittämiskohteita edistävät toimintasuunnitelmat lukuvuosittain.
2. Toimintasuunnitelmat käsitellään kouluissa lukuvuosisuunnitelman päätöksenteon mukaisessa aikataulussa.
3. Toimintasuunnitelman päivittäminen sekä toimenpiteiden jalkauttaminen huomioidaan koulun jonkin kokous- tai tiimirakenteen suunnittelussa.
4. Toimintasuunnitelma käsitellään lukuvuosittain koulun oppilaskunnan hallituksen kanssa. Oppilaat osallistetaan koulun tasa-arvoa edistävien toimenpiteiden suunnitteluun ja toteutukseen.

Tasa-arvotyön onnistumisen kannalta on tärkeää, että työ perustuu koulun ja sen oppilaiden tarpeisiin. Koulu tuottaa toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman osuuden kuullen koulun henkilöstöä, oppilaita sekä huoltajia. Opetuksen järjestäjän tai oppilaitoksen johdon yksin laatima tasa-arvosuunnitelma ei täytä tasa-arvolain vaatimuksia. Suunnitelma tehdään koulutuksen järjestäjätasoisena suunnitelmana avulla huomioiden yhteiset tavoitteet.

Suunnittelu aloitetaan edellisen suunnitelman arviointiosuudesta ja nykytilan selvityksestä. Tukena voi käyttää seuraavia kysymyksiä:

- Millä tavoin olemme selvittäneet koulumme tasa-arvotilanteen nykytilaa?
 - o Mitä mittareita olemme käyttäneet arvioidaksemme edellisten tavoitteiden toteutumista ja kartoittaaksemme nykytilaa?
- Miten olemme osallistaneet oppilaita, huoltajia ja henkilöstöä?
- Onko toimintakulttuurissamme havaittavissa selkeää muutosta tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistymisessä? Miten se on havaittavissa?

Suunnittelussa huomioidaan arvioinnin pohjalta nousseet kehittämiskohteet. Kehittämiskohteita tarkastellessa nostetaan yhteiset konkreetit osatavoitteet/painopisteet seuraavalle lukuvuodelle huomioiden koulun omat arjesta nousevat ilmiöt. Tukena voi käyttää esimerkiksi seuraavia kysymyksiä:

- Miten tunnistamme syrjintää paremmin? Mitä tarvitsemme tunnistaaksemme syrjintää paremmin? Miten puutumme syrjintään tunnistettuamme sitä? Millaisia keinoja meillä on syrjinnän tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen?
- Miten tuemme tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tukevaa osallisuutta koulussamme? Millainen toiminta sitä lisää? Millaisten rakenteiden kautta voisimme sitä lisätä?
- Miten saamme juurrutettua edellisiä tavoitteita osaksi toimintakulttuuriamme?

Osatavoitteiden/painopisteiden asettamisen jälkeen koulu pohtii konkreetteja toimenpiteitä, joilla niihin päästään. Konkreetteja toimenpiteitä sekä asetettuja tavoitteita on kirjattuna jo koulun yhteisöllisen opiskeluhoitoryhmän hallinnoimaan elävään asiakirjaan Yhteisöllisen hyvinvointityön työvälineeseen, jota voi tarkastella suunnittelun yhteydessä.

Oppilaitoskohtainen toiminnallinen suunnitelma hyväksytään vuosittain sivistyslautakunnassa lukuvuosisuunnitelman yhteydessä.

Koulun valitsema tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön jalkauttamisesta vastaava kokous- tai tiimirakenne huolehtii siitä, että kaikilla koulun toimijoilla on valmiudet ja mahdollisuudet edistää yhdessä sovittuja asioita. Oppilaat ja vanhemmat otetaan mukaan vuosittaiseen suunnitteluun, yhteisten tavoitteiden asetteluun ja tasa-arvotyöhön yleensä.

Koulun tasa-arvotyössä tulee kiinnittää erityistä huomiota:

- oppilasvalintoihin
- opetuksen järjestämiseen
- oppimiseroihin
- opintasuoritusten arviointiin
- sukupuoleen perustuvan ja seksuaalisen häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

11. Oppilaitoskohtaisen toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman seuranta ja arviointi

Suunnitelman päivittämisessä on hyvä pysähtyä tarkastelemaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä pitkän aikavälin jatkumona, jonka yksi vaihe on saatettu päätökseen lukuvuoden aikana. Arvioinnin lopputulokset kertovat onko tarvetta jatkaa samoissa teemoissa vai tulisiko painopisteen siirtyä muihin teemoihin. Jäikö esimerkiksi joitakin tärkeitä toimenpiteitä pois tai todettiinko joitakin tavoitteita pitkän aikavälin tavoitteiksi, joita edistetään jatkuvasti?

Toiminnallista suunnitelmaa seurataan ja arvioidaan lukuvuosisuunnitelman arvioinnin yhteydessä lukuvuosittain koulukohtaisesti. Koulukohtaista arviointia tukee suunnitelmapohja, johon jokainen koulu tuottaa oman arviointinsa osana lukuvuosisuunnitelman arviointia. Suunnitelman seuranta tukee yhteisöllisen hyvinvointityön työväliseen systemaattinen ja suunnitelmallinen käyttö. Työväliseen täyttämisen kautta konkreetteja toimenpiteitä myös tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vahvistamiseksi ja edistämiseksi nousee esille ja niiden vaikuttavuutta arvioidaan opiskeluhuoltosuunnitelman mukaisesti koulukohtaisessa opiskeluhuoltoryhmässä säännöllisesti myös lukuvuoden aikana.

Suunnitelman arvioinnissa hyödynnetään koulukohtaisten kyselyiden tuloksia. Yhteiset hyödynnettävät kyselyt ovat muun muassa kouluterveyskysely, KiVa-kysely sekä Mäntsälän oma tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely.

11.1. Viestintä

Suunnitelmaan valituista painotuksista ja toimenpiteistä tulee viestiä selkeästi henkilöstölle ja mahdollisille muille arviointivaiheeseen osallistuneille. Rehtorin tehtävänä on varmistaa, että hyväksytystä toiminnallisesta tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmasta sekä koulun tasa-arvotyön hyvistä käytännöistä ja konkreetteista toimenpiteistä tiedotetaan lukuvuosittain koulun henkilöstölle, oppilaille ja heidän huoltajilleen.

Kolmen vuoden välein toteutettava koulutuksen järjestäjätasoinen kysely 4.–6.lk ja 7.–9.lk oppilaille kulkee rehtoreiden kautta opettajille, jotka organisoivat oppilaiden kyselyyn vastaamisen. Koulukohtaiset tulokset käydään läpi koulun henkilöstön kanssa rehtorijohtoisesti suunnitelman päivityksen yhteydessä.

12. Liitteet

Liite 1. Koulun toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman pohja

1. Milloin ja miten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusselvitystä on tehty? Mitä asioita selvityksessä nousi esille?			
Kehittämistarve / painopiste	2. Toimenpiteet	3. Toteutus- ja arviointiaikataulu sekä vastuut	4. Arviointi ja tulokset

(OPH:n 2023 pohjaa mukaillen)

Liite 2. Lähteet

[YLEISSOPIMUS lapsen oikeuksista - FINLEX ®](#)

[Lasten oikeudet | Suomen YK-liitto \(ykliitto.fi\)](#)

[Suomen perustuslaki 731/1999 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX ®](#)

[Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX ®](#)

[Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX ®](#)

[Etusivu | Tasa-arvovaltuutettu](#)

[Koulut, oppilaitokset ja varhaiskasvatus | Tasa-arvovaltuutettu](#)

[Syrjintäperusteet | Yhdenvertaisuusvaltuutettu](#)

[Syrjinnän ennaltaehkäiseminen | Tasa-arvovaltuutettu](#)

[Oppilaitokset_netti.pdf \(valtioneuvosto.fi\)](#)

[Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus | Opetushallitus \(oph.fi\)](#)

[Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma | Opetushallitus \(oph.fi\)](#)

[Hyvän ohjauksen kriteerit \(oph.fi\)](#)

[Suunnitelman laatiminen - Yhdenvertaisuus](#)

[yhdenvertaisuus_opas_web.pdf \(maailmankoulu.fi\)](#)

[oppimispäiväkirjani_versio_100821.pdf \(rauhankasvatus.fi\)](#)

[Tasa-arvokompassi-PERUSOPETUS.pdf \(rauhankasvatus.fi\)](#)

Mäntsälän strategia 2022-2025

Mäntsälän opetussuunnitelma, voimassa oleva

Mäntsälän hyvinvointisuunnitelma 2022-2025

Mäntsälän lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2022-2025

Mäntsälän opiskeluhoitosuunnitelma 2023

Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi kiusaamiselta, väkivallalta ja häirinnältä 2023

Mäntsälän toimenpideohjelma kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi 2021

Mäntsälän henkilöstön hyvinvointikyselyn tulokset, opetus (2023)

Mäntsälän oppilaiden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskyselyn tulokset (2024)

Mäntsälän vanhempainyhdistysten verkoston työpajatyöskentelyn tulokset (2024)